

Čas svého života prožij tak, aby z toho dobrého času nevzešla ošklivost nebo smrt ani pro tebe, ani pro kterýkoli jiný život, kterého se tvůj život dotýká. Hledej všude jen dobro, a když je nalezneš, vynes je z jeho skrytu a nech je svobodně a volně zářit. V hmotě a tělesnosti hledej co nejméně hodnot, neboť to vše jsou věci, ve kterých je skryta smrt a které musí pominout. Ve všech věcech odhaluj i jejich vnitřní jas a to, co v nich nepodléhá zkáze. Povzbuzuj ctnost ve všech srdcích, v nichž byla udupána a zahnána do podzemí smutku násilím a surovostí světa. Nikomu na světě se nepodřizuj, nikoho také neutlačuj. Pamatuj, že každý člověk je jen obměnou tebe sama. Není na světě lidské viny, která by nebyla také tvou vinou, stejně jako není na světě čistota, která by se tě nedotýkala. Už se nenávidět zlo a špatnost, ne však zlé a špatné lidi. Těm se snaž rozumět. Nestyď se být jemný a vroucí, přijde-li však v čase tvého života okamžik, kdy bude třeba zabíjet — zabíjej bez lítosti. Čas svého života prožij tak, abys žil v úsměvné shodě s jeho velkým tajemstvím.

WILLIAM SAROYAN

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

nositel Řádu práce

WILLIAM SAROYAN

Čas tvého života

(THE TIME OF YOUR LIFE)

Překlad: Jan Grossman

Režie: Radim Koval,

nositel vyznamenání Za vynikající práci

Výtvarník scény: národní umělec Ladislav Vychodil j. h.

Výtvarník kostýmů: Kateřina Asmusová j. h.

Scénická hudba: dr. Jaromír Dlouhý j. h.

Pohybová spolupráce: Karel Bednář j. h.

Asistent pohybové spolupráce: Jindřich Šimek

Dramaturg: Vojtěch Kabeláč

Joe, mladý snílek, který má peníze,

a dobré srdce Václav Antoš

Tom, jeho obdivovatel, žák,

poslíček a přítel Jan Fišar

Nick, majitel zábavního podniku

na Pacifické ulici zasloužilý umělec
Karel Vochoč

Arab, východní filozof

Bedřich Kolliner

Kit Carson, pamětník bojů

s Indiány František Šec

McCarthy, chytrý a sečtělý

přístavní dělník Petr Pelzer

Krupp, jeho přítel z dětství,

pobřežní policista Ivan Dědeček

Harry, rozený tanečník, který chce

lidi rozesmát, ale nedaří se mu to Jiří Čapka

Wesley, černošský chlapec, který

hraje krásně a melancholicky na
klavír Martin Jarošek j. h.

Dudley, mladý zamilovaný muž . .

Petr Hloužek j. h.
Libor Olma j. h.

Elsie, ošetřovatelka, dívka, kterou

miluje Monika Hálová

Kitty Duvalová, mladá žena se

vzpomínkami Marie Logojdová

Lorene, žena bez půvabu . . .

Jana Vochočová

Mary L., nesmírně krásná, ale

nešťastná žena Irena Rozsypalová

Blick

Jan Filip

Prostitutka

Eva Kaplerová

Její kámoška	• • • • •	Magda Šputová j. h.
Willie, vášnivý hráč amerického biliáru	• • • • •	Karel Bartoň
Pán ze společnosti	• • • •	zasloužilý umělec Miloslav Holub
Dáma ze společnosti	• • • •	zasloužilá umělkyně Zora Rozsypalová
Opilec	• • • • •	Přemysl Matoušek
Námořník	• • • • •	Karel Vlček
Policajt	• • • • •	x x x
Druhý policajt	• • • • •	x x x
Chlapec s novinami	• • • •	x x x
Anna, Nickova dcera	• • •	Ivana Glogarová j. h.

Místo děje: Nickův bar, restaurace a zábavní podnik
v Pacifické ulici nedaleko pobřeží
v San Francisku

Čas děje: Odpoledne a večer jednoho říjnového dne
roku 1939

Představení řídí: Soňa Francová
Text sleduje: Věra Kohoutová

PREMIÉRA 26. června 1982 v Divadle Zdeňka Nejedlého

AUTOR – DÍLO

Americká literatura třicátých let našeho století představuje bohatou škálu společensky kritických hlasů „ztracené gene-race“, ve které doznívá zklamání z poznání, že vstup Spo-jených států do 1. světové války byl vlastně geniálním obchodním tahem, který učinil z USA největšího věřitele světa. Pád morálních hodnot byl ještě stupňován pozdější krizí hospodářskou, která dále umocnila devalvací všech duchovních hodnot. Saroyanův vstup do literatury v polovině třicátých let obohacuje tento orchestr chlapsky vzpurných a drsně kritických hlasů o novou barvu – barvu něhy a naděje.

Saroyan býval nazýván apoštolem soucitu. Jeho soucit však není falešný, který by ztrácel kritický pohled na svět a společnost, o které psal. Je určován hluboce zažitou zku-šeností jeho arménských předků, kteří museli po desetiletí bojovat o zachování existence a kteří jako emigranti po-ciťovali nejbolestivěji dopad krize i v nové vlasti. Saroyan označoval svoji tvorbu jako „poselství obyčejným lidem“ – a je to poselství velmi apelativní, které je v naprostém protikladu ke smíru se společenským zlem a lidskému poko-ření. Soucit chápe jako morální obohacení člověka, který dovede pochopit druhého, a vytvořit tak svět tolerance, kde srdce těch druhých je právě tak srdcem jejich jako naším.

V románu Lidská komedie autor píše: „Dokud v sobě člověk nemá soucit, je nelidský a není ještě opravdu člo-věkem, protože ze soucitu pochází balzám, který hojí. Jen dobří lidé pláčí. Jestliže člověk neplakal nad bolestí světa, je méně než prach, po kterém šlape, protože z prachu vzejde sémě, kořen, lodyha a květ, kdežto duch člověka bez soucitu je pustý a nic z něj nevzejde – leda pýcha, která nakonec musí tím nebo oním způsobem vraždit – vraždit dobré věci, nebo dokonce vraždit i lidské životy. Na světě vždycky bude bolest. Vědět to neznamená, že člověk má zoufat. Dobrý člověk se bude snažit, aby zbavil svět bolesti.

Člověk pošetilý ji ani nezpozoruje, ledaže je sám. A zlý člověk bude ještě prohlubovat bolest ve světě a šířit ji kolem sebe, kamkoliv vykročí.“

Saroyan se narodil roku 1908 ve Fresnu v Kalifornii v rodině arménského farmáře. Stejně jako řada světových autorů, ani on nevděčí za své úspěchy škole. Ne bez problémů absolvoval obecnou školu a jeho skutečnou „uni-verzitou“ byl především život a obdivuhodná schopnost vnímat všechny jeho projevy. Jeho tvorba s řadou literárních odkazů ukazuje i na hloubku a mimořádně rozsáhlou zna-lost celé světové literatury a kultury. V sedmnácti letech opouští Saroyan Fresno s cílem porozhlédnout se po světě a s pevným odhodláním stát se spisovatelem.

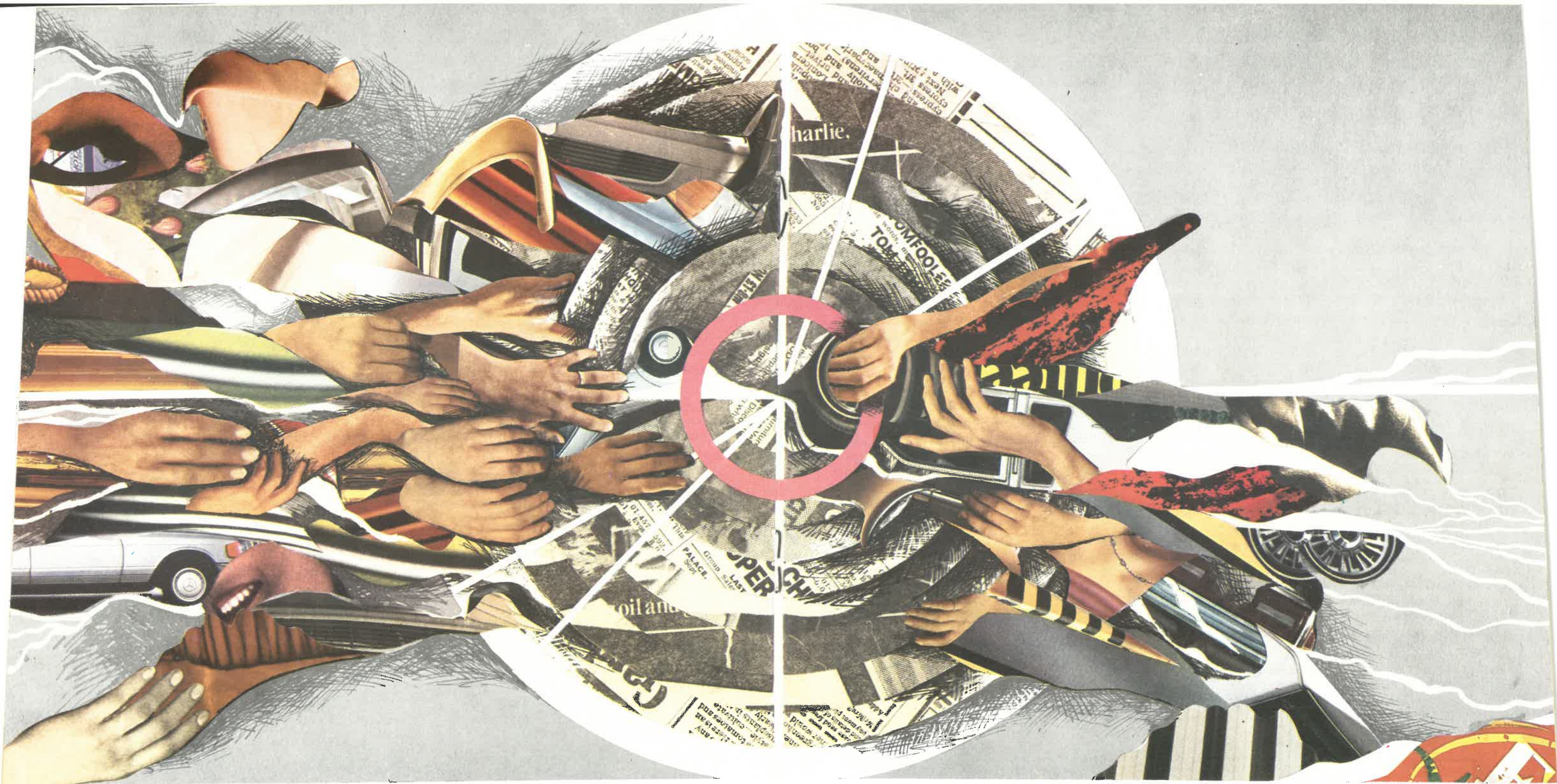
Skutečný ohlas ve veřejnosti si získal povídkou „Odvážný mladý muž na létající hrazdě“, která vyšla v únoru 1934 v Story Magazinu. Nabízenou příležitost Saroyan pevně uchopil a začal přímo chrlit desítky povídek, později ro-mány, básně, divadelní hry i memoárovou literaturu. Se sebeironií, pro něho tak příznačnou, tvrdil, že jednou z nej-důležitějších schopností pro spisovatele je umění psát rychle na stroji.

První hru napsal v roce 1935, byl to Subway Circus (Cirkus v podzemní dráze), kterou přepracoval v roce 1961. Jevíštního provedení se dočkala jeho druhá hra My Heart’s in the Highlands (Mé srdce je na Vysočině). Jako každý autor, který nerespektuje dosavadní estetické normy a vžité konvence, byl i Saroyan - dramatik kritikou vítán i zamítán současně. Neopakovatelná a ojedinělá možnost divadla, ono přímé poselství autora vyslovované v bezprostředním dialogu jeviště s hledištěm, si však získala Saroyana trvale. Napsal řadu dalších her, dokonce léta 1939–1941 bývají označována jako Saroyanovo období amerického dramatu. Je nepochybné, že Saroyanův talent se osvědčil i v oblasti dramatu a je podnes součástí repertoáru divadel na celém světě.

Zvídavý a nepokojný Saroyanův naturel inspiruje autora k dalším toulkám po světě, které horečně zachycuje ve své další tvorbě. Hluboká lidská moudrost a láska k člověku

Jediným dramatikovým úkolem je odkryt
velkolepé a nikdy nekončící drama
v nejvšednějších situacích a lidech.

W. S.

přivádí Saroyana zcela logicky do tábora odpůrců války a aktivně se podílí na mírových akcích, které organizuje Unesco.

V jedné ze svých úvah hovoří o válce: „Dej si ode mne říci, že ve válce nebo v míru nic není pro nic — nejméně ze všeho umírání. Všichni lidé jsou jedinci, tak jako ty jsi jedincem. Protože je v tobě zlo společně s dobrem, je zlo a dobro ve všech lidech. V nich všech je smíšeno, v miliónech všech národů. Ano, i našeho národa. Tak jako svědomí člověka bojuje s protiklady v jeho vlastní povaze, tak tyto protiklady zápasí v celém těle života — v celém světě. A tehdy míváme válku. Tělo se brání chorobám. Ale proto si nedělej starosti, protože dobro trvá na věky a zapuzuje zlo, kdykoliv se objeví. Choré tělo a chorý duch se pokaždé uzdraví. Onemocní třeba znovu, ale pokaždé získají, a jako každá čerstvá choroba přichází a vytlačena odstupuje, tělo a duch sílí, až jsou nakonec silní, takoví, jakými měly být, očištění od veškeré hniloby, zušlechtění, mírnější, velkodušnější a povznesení nad úplatnost. Každý člověk na světě, dobrý nebo špatný, je podroben zkouškám. Nikdo neumírá pro nic. Umírají a hledají milost, hledají nesmrtnost, hledají pravdu a spravedlnost — a jednoho dne to velké tělo lidstva — my všichni, každý nejposlednější z nás — dospěje k domovu, nabude milosti, bude nesmrtelný a tento zázračný zlý svět bude sídlem mravnosti a dobrotivosti mezi lidmi.“

Jedna z posledních Saroyanových toulek patřila Praze. Přijel vyzbrojen nevšední znalostí naší kultury a odjížděl okouzlen bohatostí naší historie i současností. O rok později, na jaře 1981, zemřel.

Saroyanova rozsáhlá a žánrově mnohotvárná tvorba překvapuje základní myšlenkovou jednotou. Od první povídky až po knížku „O neumírání“ sleduje autor jedno základní téma — o smyslu lidského života, o jeho aktivním naplnění. Stejná myšlenka dává také základní obsahový půdorys hře Čas tvého života, která je nesporně autorovou nejlepší hrou. Napsal ji během šesti dnů a prvně byla uvedena na podzim 1939. Byla oceněna premií Kruhu divadelních kritiků a o rok

později Pulitzerovou cenou, kterou autor odmítl s tvrzením, že obchod nemá právo určovat hodnotu umění. I v této hře je Saroyan věrný svým zásadám — nerespektovat žádnou zákonitost klasického dramatu, pochopitelně s výjimkou závěrečné katarze. Volným tokem vypravěče řadí zdánlivě nesouvisející příběhy jednotlivých postav hry, aby je postupem děje mistrovsky propojil do závěrečné síly lidského kolektivu, který je schopný bojovat proti ponížení, za skutečné lidské štěstí. Autor odvrhuje všechny konvence dramatické výstavby, aby získal maximální prostor pro člověka — dramatickou postavu. Je zde patrná autorova hluboká znalost Dostojevského, Čechova i Gorkého, k jejichž odkazu se Saroyan často hlásil. S lyrickou malebností hudební skladby nechává autor zpočátku zaznít motivům jednotlivých postav, které postupně prokomponuje v monumentálně znějící sbor. Autorovo mistrovství dokládá i ta skutečnost, že zdánlivě výlučný svět Nickovy hospody s jeho pravidelnými i náhodnými návštěvníky, je pevně propojen s celým světem roku 1939, že Blickova hrozba zničit tento malý ostrůvek štěstí, má přirozenou podobu hrozby nastupujícího fašismu. A tak Saroyanova naléhavá apelace, aby každý prožil plně svůj život, ne pouze jako prchající minuty na hodinách, je i výzvou k boji proti všem silám, které chtějí pošlapat lidské štěstí.

kb

NÁŠ PŘÍTEL WILLIAM SAROYAN

William Saroyan patřil k nejslavnějším americkým spisovatelům. Psal básně, povídky, romány, eseje, divadelní hry. Ale hlavně povídky. A většinou podivuhodné povídky o podivuhodných lidech, kteří si dovedli uchovat čistá srdce a smysly uprostřed dravého a divokého amerického světa.

Jeho rodiče byli Arméni, a také on, i když se narodil už v Americe, v Kalifornii, se cítil Arménem. Americkým Arménem, arménský byl jeho svět, jeho srdce bylo plné tohoto světa. A tohoto světa se zmocňoval prostým, ale kouzelným slovem. Vracel se do svého dětství, mezi své kamarády, strýce, tety, příbuzné, mezi přátele svých rodičů, a nezáleželo na tom, jestli to byla povídka, črta nebo něco jiného, co mu z toho vzniklo. Jmenuji se Aram. To je název jedné z těch jeho prvních kouzelných knížek. Napsal jich okolo stovky.

Osud jeho národa na přelomu století otřásal tehdy v Evropě svědomím všech čestných a velkých duchů, jako byl například Gorkij nebo Anatol France. Nevím, jak se jmenoval ten turecký sultán, jehož jméno se stalo synonymem hrůzy a bestialnosti, když v otřesných masakrech, jaké nepoznal svět, bylo během několika let vyvražďeno na tři sta tisíc Arménů. Byly vyliďněny celé kraje, kdo mohl, opouštěl svou zemi, a kdo zůstal, jako těch čtyřicet tisíc dětí bez rodičů, tomu ve vydrancovaných vesnicích hrozila smrt hladem.

Saroyan tyto dějiny své staré vlasti znal. To také utvářelo jeho smýšlení. Za jednu z největších vymožeností Velké říjnové socialistické revoluce označoval osvobození zotročovaných národů a zřízení Arménské lidové republiky ho naplňovalo obdivem.

Saroyan psal zdánlivě lehce, nelámал si hlavu s tématy. Seděl u psacího stroje jak kdy. Ale netvořil z ničeho, tvořil z toho, čeho se nadýchal a co do sebe nasál, ať byl mezi lidmi nebo cestoval. A když všechno, co dýchalo životem, do

sebe poukládal, poznal, že nejvíc se mu to daří srovnat v hlavě, když je sám.

Říkal o sobě, že nemá žádnou metodu, jak psát. A přesto si lámал hlavu, co to vlastně ta metoda je, kterou člověk potřebuje, když píše. Zamýšlel se nad tím, jakou metodu měl Joyce nebo Thomas Wolfe, a říkal si, že nejlepší metoda je, když zapomenete, kdo to je Edgar Allan Poe nebo O. Henry. Když nepíšete slovy, když píšete tichem. „Píšte beze slov, píšte tichem, vytvořte si vlastní gramatiku a jestliže nejste schopni vytvořit vlastní gramatiku, zůstaňte raději u orání půdy a prodeje vysavačů.“

Byl vzdělaný, moudrý a přes všechno originální filozofování byl básníkem. V mládí byl chudý jako kostelní myš a později, když na to měl, byl někdy hazardním hráčem jako Dostojevskij. Ale uměl si v sobě uchovat kus dětského světa jako Vítězslav Nezval. Čistou, nefalšovanou sensibilitu a obraznost.

Válku považoval za něco nesmyslného, co je proti člověku. Člověk, to bylo jeho měřítko. Člověk s možnostmi lidsky žít a těšit se ze života. A nejvíc měl rád děti, o kterých napsal velkou část svých knih.

Pocit a smutek z toho, že člověk musí jednou umřít, zaháněl psaním, cestováním, humorem i optimismem. Měl rád lidi, plný život, svět v míru a všechno dobré na tomto světě. Od první knížky až po poslední rukopisy psal vlastně jen svůj deník. Poselství lidem dobré vůle, národům i zemím, jejichž lidskost nestačil nikdy dost zdůrazňovat.

Josef Rybák

(přetištěno zkráceně z Tvorby)

VYBRÁNO Z AUTOROVA DÍLA

Opuštěnost, kterou cítíš, na tebe padla, protože už nejsi dítětem. Ale celý svět byl vždycky plný takové opuštěnosti. Ta opuštěnost nepochází z války. Válka ji nezpůsobila. Byla to opuštěnost, která způsobilá válku.

Zajímají mě lidé, kteří nejsou houževnatí, ale jsou osamělí a svět jim ublížil, a zdá se mi, že na světě je plno takových postav.

To, co člověk rád udělá, je někdy důležitější než to, co má udělat.

Dívej se na svět. Dívej se na lidi. Naslouchej světu. Naslouchej lidem. Objevuj velké a nekonečné drama v nejvšednějších událostech, lidech, situacích.

Být inteligentní pomáhá, ať už jsi čímkoliv.

Nejpodstatnější rada, jakou lze dát spisovateli, je tato: naučte se zhluboka dýchat, vskutku vychutnávat potravu, když jíte, a vskutku spát, když spíte. Dejte si co nejvíce práce s tím, abyste doopravdy ze všech sil žili, smějte se jako ďábli, když se smějete, a rozhněváte-li se, hněvejte se dobře. Dejte si práci být živí. Tak jako tak dost brzy zemřete.

Dobrý člověk nemůže zemřít. Spatříš ho častokrát. Spatříš ho na ulicích. Spatříš ho v domech, na všech místech po celém městě. Na vlnicích a v sadech, v řekách a oblacích, ve všech věcech, které z toho, co kolem nás je, vytvářejí svět, v němž můžeme žít. Vytušíš ho ve všech věcech, kterých je hojnost, ve všech věcech, které rostou. Tělo člověka může odejít — nebo mu může být odňato — ale nejlepší část dobrého člověka zůstane. Zůstane navždy. Láska je nesmrtelná a činí všechny věci nesmrtelnými. Ale nenávisť hyne každou minutu.

Milióny lidí čtou Saroyanovy knihy s velkým uspokojením, protože z těchto knih vyzařuje vlna vpravdě lidského tepla, vroucí lásky k lidem, porozumění a soucit s milióny bezprávných chudáků. A to nikoliv soucit spekulativní, nikoliv soucit „v principu“, ale živá lidská účast. A také proto, že v jeho knihách je zobrazen pulsující život se svou krutostí a nespravedlností. Saroyanovi hrdinové prožívají bolestné srážky se životem, aniž si uvědomují zdroj hořkosti a smutku, jimiž jsou zavalováni.

Jeho knihy a dramata, události, o kterých v nich vypráví, myšlenky a prožitky jeho hrdinů — to všechno jsou zlomky jeho vlastního života.

Jeho styl je styl vyprávěče, jeho vyprávění je vyprávění prostého člověka o sobě a jemu podobných prostých lidech, o jejich těžkém životě, o jejich snažení, snech, myšlenkách, pocitech a o jejich prosté dobrotě.

Saroyan je pevně a nezvratně přesvědčen, že lidská osobnost představuje nejvyšší hodnotu a že člověk si zaslouhuje štěstí, jehož se mu tak často nedostává...

J. Kovaljová

Amerikanskoje tēatralnoje isskustvo

Vedoucí výroby a technického provozu: ing. Ivan Bílek, vedoucí výroby kostýmů: Bohuslava Čiháková, vedoucí dekorálních dílen: ing. Otto Gruszka, jevištní mistři: Jiří Vaněk, Václav Plachý, mistr osvětlení: Milan Kubala, mistr elektroakustiky: Bořivoj Wojnar, mistr vlásenkárny: Vojmil Nytra, mistr rekvizitárny: Eva Wiesnerová, mistr garderóby: Zlata Nezhybová.

Program vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce. Redakce programu: Vojtěch Kabeláč. Obálka a grafická úprava: Marta Roszkopfová. Typografická spolupráce: Antonín Mosler. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7. Všechna práva k provozování tohoto díla zastupuje Dilia Praha. Cena 3 Kčs.
